TREI ANCORE ÎN OCEANUL DIGITAL

Autor: Silviu Man | 28 mai 2024

Oricât de fascinante și spectaculoase ar fi invențiile & inovațiile recente și oricât de profund s-au instaurat în viața cotidiană și în mentalul nostru, este greu de contestat că există – chiar dacă puțin vizibil și la scară mică –și un fenomen de sens contrar: oameni care până ieri susțineau necondiționat progresul tehnologic cu orice preț, încep astăzi să ridice sprâncene, semne de întrebare sau chiar obiecții. Pe undeva, începe să se ivească senzația că parcă-i prea mult, prea intens, prea dintr-o dată. Să fie vorba doar de încordările firești unui proces de adaptării? Se poate – iar în acest caz ar trebui să vedem dacă ritmul și condițiile adaptării sunt și ele firești. Dar la fel de bine poate să fie vorba de reacția perfect normală a unor oameni prea recent ieșiți din transhumanță ca să fie tentați de transhumanism.

Cu cât tehnologia devine mai invazivă, mai derutantă, mai „disruptivă”, iar optimismul tehno-entuziaștilor de ieri se moderează spre scepticism, setea oamenilor de a găsi **s-o-l-u-ț-i-i** devine din ce în ce mai mare. Și, firește, cei care sunt solicitați să ofere soluții sunt criticii – adică tot aceia care s-au căznit să identifice cât mai limpede problemele. Cum nu cred că vreunul dintre criticii cei mai cunoscuți ai tehnologiei din ultimul veac – de la Ellul și Heidegger, până astăzi la Carr sau Kingsnorth – a scăpat neagățat de nemilosul semn de întrebare al lui „ce-i de făcut?”, nici Mihnea Măruță nu putea fi exceptat de la regulă.

De altfel, setea noastră de soluții este atât de intensă, încât nici nu e nevoie să fii un clasic, precum Ellul, sau să scrii o carte bună despre tehnologie, precum Măruță. Eu însumi, în cele câteva comunicări publice pe această temă, după ce am spus ce aveam de spus, m-am trezit mitraliat de o rafală de întrebări despre soluții – ba despre dependență (deși nu sunt psihiatru), ba despre sistemul de educație (deși nu sunt profesor), ba despre copii în general (deși avem numai doi copii, care sunt irepetabili, la fel ca ai tuturor celorlalți). Unele întrebări, puțin iritate – *„bine-bine, e ușor să faci teorie, dar zi concret ce trebuie să facem?”* – ca și cum un medic imagist ar fi cel mai în măsură să îți și scoată apendicele. Altele – puse cumva pripit, ca și cum ar fi vrut să risipească gândul tenebros că, de fapt, în condițiile date, nu ar mai exista nici o soluție. Altele –

înspăimântate de-a binelea. În întâmpinarea acestor întrebări am schițat, oarecum la repezeală, o propunere de răspuns – răspuns pe care dl. Mihnea Măruță l-a preluat și l-a integrat de mai multe ori în intervențiile sale publice, fapt care tare mă bucură și mă onorează. Acum voi încerca să dezvolt acest răspuns, mai ales pentru cei care nu îl vor fi pus deja în practică înainte de apariția cărții lui Măruță și a textului de față.

Înainte de a trece la „fapte”, aș face două precizări.

DESPRE „SOLUȚII”:

Mie personal, „soluție” (a se citi: soluție „la cheie”) îmi pare un cuvânt-capcană. Pe scurt spus, cred sincer că ne plac soluțiile pentru că nu presupun nici înțelegerea mai profundă a problemei, nici gândire în perspectivă, nici efort de lungă durată. În 3 pași poți să dobândești o siluetă de invidiat, în 7 pași ajungi celebru, în 10 pași ești ca și intrat în topul Forbes.

Și ar mai fi ceva – ne plac soluțiile, pentru că ne scutesc de nuanțe, de dileme, de toate zonele pastelate din viața reală și de tot ceea ce ne cere răbdare, cumpănire și ajustarea fină a felului în care ne întâlnim cu lumea și cu noi înșine.

În plus, ideea de „soluție” mă duce inevitabil cu gândul la eficiență și viteză. Iei o pastilă și scapi de boală. Apeși pe buton și becul luminează. Dai un click și filmul a pornit. Ceea ce ne dezvăluie un adevăr care nu este deloc în avantajul nostru: ne plac *soluțiile*, pentru că de fapt, nu vrem să renunțăm la beneficiile cu care ne seduc însăși problemele pe care le vrem rezolvate. Adorăm eficiența, viteza, lipsa de efort și aparenta suprasimplificare vieții pe care ni le livrează tehnologia de azi, de aceea ne plac în special soluțiile care poartă acest chip – dar care, de fapt, sunt parte din problemă. Și, care, de altfel, fac problema și mai complexă – precum capetele balaurului care se îndesesc pe măsură ce sunt tăiate de paloșul lui Făt-Frumos (semn pentru Făt-Frumos că ar fi bine să apeleze la o altă abordare, ceva mai subtilă).

Și mai mi-e teamă că soluțiile ne atrag atât de mult tocmai pentru că recursul la ele mută rezolvarea problemei în afara noastră, nu înăuntrul nostru. O externalizează, scutindu-ne de responsabilități și de eforturi, adică de prezența *noastră* în rezolvarea *propriilor* probleme. Pentru că, de fapt, am ajuns să ne vedem prin „ochii” tehnologiei – ca niște mecanisme care pot fi reglate, ca niște linii de cod care pot fi corectate. *Life-hacking*, cum spun englezii. Însă oricât ar încerca paradigma tehnofilă să ne convingă de asta, viața noastră nu este o ecuație, nu suntem reductibili la cifre, indici și coeficienți, iar a fi fericit nu înseamnă a avea toate problemele rezolvate. Ca urmare, recursul la simple „soluții” – deși poate ajuta câteodată și ici-colo, este în cele din urmă sortit eșecului.

DESPRE „ANCORE”

Adoptând cele trei direcții ale răspunsului meu de mai jos, Mihnea Măruță nu le preia ca „soluții”, ci le dăruiește un alt nume – acela de „ancore”. Termenul e cum nu se poate mai nimerit, nu doar pentru că ancora este ceva care prin definiție *stabilizează*, ci și fiindcă imaginea ancorei este nedespărțită de o alta – a oceanului, iar pentru lumea digitală, nu cred că există o metaforă mai potrivită decât aceasta[1]. Multe din cele ale oceanului sunt caracteristice Rețelei – lipsa vreunui centru vizibil, domnia orizontalei, aparenta deschidere totală, neîntrerupta și hipnotica mișcare la suprafață a ceea ce de fapt nu se mișcă nicăieri, toropeala absentă a celui care s-a pierdut cu privirea în largul apei (sau al ecranului), senzația zdrobitoare de neînceput și de nesfârșit, pericolele ascunse în adâncuri, plictisul, senzația de neputință în fața imensității, iluzia distanțelor, aparenta liniște de suprafață care ascunde abisuri și Gropi ale Marianelor și, nu în cele din urmă, spectrele naufragiului și al sufocării.

Cu ce ne ajută de fapt metafora oceanului digital? Ca orice metaforă, ne provoacă să ne limpezim perspectiva din care privim. Noi vedem astăzi tehnologia ca pe ceva pur material, un simplu obiect care se află întru totul în afara noastră și în același timp la îndemâna noastră; un cuțit cu care putem tăia – după cum ne dictează conștiința – ori pâinea, ori epiderma unui concetățean. Dar, indiferent de opțiune, presupunem ca de la sine înțeles că această tehnologie ne este complet exterioară și complet supusă intențiilor noastre, doar noi având influență asupra ei și niciodată invers. Și nu ne miră deloc lejeritatea cu care folosim metafora cuțitului – adică a unei unelte din negura istoriei, extraordinar de rudimentară – ca să definim „uneltele” extraordinar de complexe cu care interacționăm azi.[2]

Există totuși cel puțin o variantă de a ieși din această capcană – aceea de a vedea tehnologiile, și mai cu seamă tehnologiile moderne, ca *medii*. Simplificând la maximum, putem să definim tehnologia de azi ca pe ceva cu care interacționezi ca printr-o scufundare. Nu printr-o manipulare „mecanică”, precum în cazul cuțitului, ci prin *imersie*. Dacă unealta presupune mereu o oarecare *separare* între mine și tehnologie, ei bine, cu mediul tehnologic mă *contopesc*, tind să devin parte din el. Modific ceva în el și în același timp mă las modificat de el, într-un proces de du-te-vino continuu în care nu mai este foarte clar unde se poate trasa linia dintre mine și tehnologie. Exact ceea ce se întâmplă cu noi în Rețea (și ceea ce nu se întâmplă nici cu cuțitul, nici cu paloșul lui Făt-Frumos mai sus menționat).

Însă problema oricărui mediu este că devine rapid insesizabil. *„Acel lucru despre care peștii nu știu absolut nimic este apa, de vreme ce ei nu au nici un anti-mediu care să le permită să perceapă elementul în care trăiesc*”, explica McLuhan încă de-acum vreo

jumătate de secol. Ne adaptăm ușor, ne bălăcim veseli în apa care acum câteva minute ne făcea pielea de găină, de la primele postări timide ajungem pe nesimțite experți în configurarea propriului profil de „creator digital”. Prin urmare, vom fi din ce în ce mai puțin atenți la limitările pe care ni le impune și la pierderile pe care ni le provoacă. Vom deveni astfel cu mult mai vulnerabili. Raportul de forțe va înclina către mediu, iar adaptarea ne va deveni a doua natură și adicție, va deveni aerul pe care-l respirăm. Ceea ce deja se petrece, nu mai e un secret pentru nimeni.

Dacă tehnologiile de azi – și mai cu seamă Rețeaua – sunt mai mult medii decât unelte, deci modelându-ne după chipul și modul lor de manifestare, s-ar putea ca singura noastră șansă de a le percepe felul în care acționează asupra noastră este să ieșim din ele, încăpățânându-ne să nu lăsăm să se șteargă linia fină de demarcație dintre noi și Rețea. Să ne recăpătăm suflul integrându-ne în anti-medii. Anti-mediile sunt medii cu alte caracteristici, opuse mediului dominant, pe care acesta din urmă ni le răpește pe nesimțite. Anti-mediile sunt ceea ce pune între noi și Rețea distanța necesară astfel încât Rețeaua să ne apară din nou așa cum e de fapt – stranie, nefirească și adictivă. Anti-mediile sunt deci *ancorele* care – spre deosebire de mediul dominant – sunt grele, limitative, deloc comode, dar stabilizatoare și salvatoare. Îți permit un oarecare dans pe suprafața apei, dar nu te lasă să rătăcești în larg. Sunt obstacolele de care ai nevoie, sunt îngrădirile care nu te lasă dus de val.

Prin urmare, mai jos nu voi propune propriu-zis soluții, nici aplicații de monitorizare a conținutului din Rețea, nici strategii de organizare și limitare a timpului de ecran, nici produse și servicii care să ne modereze adaptarea la Rețea pentru un preț promoțional de ceva-lei-și-.99-de bani, nimic din toate acestea. Și nu pentru că nu ar putea fi și ele utile (nu mai puțin utile decât o șalupă ori un buștean plutitor după naufragiu), ci pentru că nu sunt pot fi suficiente pentru a obține o distanțare conștientă, îndelungată și asumată față de Rețea și de curenții și rechinii din adâncurile ei.

Pentru aceasta este nevoie de mult mai mult – de ancore.

Iar prima ancoră este propriul nostru corp.

#1. CORPUL

…În colțul nostru de lume rotundă, unde poate încă sunt mai multe căruțe decât Tesla, unii mai avem aceste amintiri vii în minte: o bunică aplecată, în arșița verii, cu o sapă ținută strâns în mâini, războindu-se ore în șir cu buruienile. Un bunic trăgând în dans vioi coasa, polog după polog, respirând în ritmul ierbii care se lasă pe tăiș. Un bărbat în puterea vârstei despicând iarna ore în șir cu un topor greu buturugi de lemn cât toate zilele. Adesea era prea cald, prea frig, ba ploua, ba ningea și bătea vântul. Munci și zile

monotone, grele, brutale chiar – am spune noi azi.

Salt peste timp, dar nu prea mare, vreo două-trei generații. În clădiri de sticlă, mii de oameni cu căști pe urechi stau așezați ore în șir pe scaune, cu spatele cocârjat, privind fix în ecrane. Doar degetele li se mișcă frenetic pe taste, și ochii în ritmul săgeții de pe display, cu restul corpului anchilozat într-un scaun ergonomic – nu la fel de ergonomic precum scaunul mașinii în care vor mai petrece o vreme, până când vor ajunge acasă – unde își vor relaxa corpul obosit de nemuncă fizică pe canapea în fața Netflix-ului, „vapând" la o țigară electronică. Nu le e prea frig, nu le e prea cald, temperatura e controlată – și la birou, și mașină, și acasă. Munci și zile monotone, grele, brutale chiar – ar ofta, privindu-i, bunicii opriți la umbră să răsufle câteva clipe din prășit și cosit.

Nu pentru a porni o dezbatere sat vs. oraș ori trecut vs. prezent am schițat portretele de mai sus. Nici pentru a detalia (deși ar merita) ideea splendidă lui Nicolás Gómez Dávila că tradiția locuiește de fapt în trup: *„Gestul, mai mult decât verbul, e adevăratul transmițător al tradițiilor"*[3]. Ci doar pentru a sublinia un fapt care ar fi trebuit să ne fie evident – anume că relația noastră cu propriul corp a suferit o mutație radicală în ultimele decenii, iar mutația este cauzată mai cu seamă de modul în care interacționăm cu artefactele noastre, odinioară rudimentare, astăzi hipercomplexe.

Aici nu e vorba nici de sedentarism, nici de rata crescută a bolilor cardio-vasculare, nici de nimic din ce poate fi măsurat ușor prin statistici medicale. Problema este cu mult mai puțin perceptibilă – anume că, prin „utilizarea uneltelor" moderne (= *imersiunea* zilnică în *mediul* informațional, fie pentru muncă, fie pentru divertisment) corpul *dispare* din spectrul atenției noastre. Prin durere și vindecare; oboseală, picoteală și odihnă; foame, sete, riduri pe frunte și bătături în palmă, bunicul nu putea vreodată să uite că propriul lui corp este prezent și că-i una cu el. În Rețea, tot acest complex de semne somatice se volatilizează – fiindcă scufundarea în oceanul Rețelei are drept condiție absolută lepădarea pe mal a corpului nostru, ca pe o haină grea care ne împiedică să înotăm.

Nivelul colosal de abstracție al tehnologiilor informației care ne-au cucerit viața cotidiană a făcut ca ale noastre corpuri – antrenate timp de milenii în manipularea uneltelor simple – să pară brusc inutile, *„conservatoare, neprogresiste, învechite"*[4]. Rețeaua este *„primul mediu intersubiectiv din istoria omenirii care exclude atât corporalitatea, cât și spațialitatea"*[5]. Indiferent de conținutul accesat, Rețeaua impune o separare radicală a minții de corp și reducerea acestuia la un simplu suport fiziologic pentru creier: o carcasă din carne și sânge, pe care o folosim, de nevoie, pe post de interfață. Asta până când postumaniștii, al căror dispreț pentru corp este invers proporțional cu gradul de adorare a tehnologiei[6], vor propune/impune o soluție (!) care să ne salveze de propria condiție (despre deztruparea virtuală și despre cine mai suntem dacă suntem separați de propriul corp am scris mai pe larg aici).

Prin urmare, cred că eliberarea din Rețea nu poate începe cu altceva decât cu acest

prim pas – să recuperăm cel mai important și mai omenesc „lucru” ce ni s-a răpit: corpul ca pilon fundamental al existenței noastre, ca parte de netăgăduit a identității noastre, ca ancoră primă în real. Pe el trebuie ni-l facem din nou prezent pentru a fi din nou prezenți în noi înșine.

O precizare: ceea ce avem nevoie să recuperăm nu este corpul ca obiect modulabil de Rețea, ci corpul ca semn al fragilității condiției noastre. Nici numărarea pașilor și bătăilor inimii prin smartwatch, nici antrenamentul de unul singur la sală încununat cu selfie în maiou asudat plus hashtag motivațional, nici obsesia medicalizării, nici industria produselor de îngrijire, nici a operațiilor estetice nu sunt o întoarcere onestă la corp, ci doar un fel de a-l modela pentru a fi mai bine conformat cerințelor Rețelei, aceeași Rețea care nu-l poate integra, dar îl poate schimonosi prin virtualizare.

Practicile prin care ne recuperăm în mod real corpul au ceva în comun – nu sunt digerabile de către Rețea:

De pildă, a ***învăța consecvent să cânți la un instrument muzical*** înseamnă a recupera armonia, calmul și continuitatea rutinei, ceea ce Rețeaua ignoră, fiind bazată pe ritmul sincopat al mereu noului, mereu intensului și mereu provocatorului.

Sau: ***a practica cât de des cu putință un sport*** înseamnă a-ți afirma calitatea fundamentală de ființă mișcătoare, vie – calitate pe care Rețeaua ți-o refuză, solicitându-ți doar un fel de atenție sedentară, ca un fel de somn ori hipnoză. Mai mult decât atât, practicarea (intensă, dar nu excesivă și nici obsesivă) a unui anume sport înseamnă a-ți contura, prin efort treptat, limitele *concrete* în care ți-e dat să viețuiești, limite pe care Rețeaua le disprețuiește, fiindcă nimic din ceea ce este concret nu poate pătrunde în Rețea decât printr-un act de de-materializare, deci de dez-limitare. *„A avea condiție fizică”* nu ar trebui să însemne doar un compliment bine meritat de către cei care urcă munții în fiecare weekend sau de cei care aleargă maratoane, ci o formulă de înțelegere a identității noastre = condiția noastră de *oameni* este fundamental fizică. Mai mult, redevenind conștienți de limitele noastre fizice (nu putem face efort la nesfârșit) – reînvățăm modestia: înțelegerea faptului că nu suntem nici atotputernici, nici eterni. Și, odată cu modestia, vom înțelege și rostul *odihnei* (ca fiind ceva complet diferit de *relaxare).* Abia aici, în acest corp care obosește mereu, care se cere alinat uneori și strunit alteori, care doare dacă e forțat, care nu poate fi exploatat 24 de ore din 24 precum un profil virtual, în reîntâlnirea cu acest corp de care am uitat atâta vreme vom putea descoperi adevărul și frumusețea fragilității noastre – pe care Rețeaua ni le-a ascuns abil și încearcă să ne convingă că nu există.

Sau: ***a te lăsa dus în plimbări lungi*** – înseamnă a redescoperi pe cont propriu lumea reală care se mișcă în ritmul tihnit al pașilor de om, nu în ritmul dictat de algoritmi, de injecțiile de dopamină și de psihologii comportamentali și UX-designerii angajați de Rețea. O lume care nu te agresează nici prin viteză, nici prin senzațional, nici prin

notificări agasante și întreruperi violente. O lume în care privirea e liberă: adică nu e marfă, nu se contorizează, nu e absorbită de o gaură cu pixeli albaștri și nu depinde de butonul de log-in, play, de o bifă cu „nu sunt robot” (sau de exasperanta și imbecila selecție a unor imagini cu treceri de pietoni, camioane ori macarale).

Sau: ***a te îngriji de o grădină ori livadă –*** adică a redescoperi minunea creșterii la care ești chemat să participi prin prezență, grijă și efort. Iar lecția cea mare e că numai prin prezență, grijă și efort lumea redevine atât de bună încât poți să o mănânci, adică să o aduci înăuntrul tău. Prin și printre răsaduri, puieți și mlădițe, care toate cresc răbdător către cer, mâinile tale devin mai murdare, mai aspre, mai puternice și mai pricepute. Și tot pricepute devin și dacă le ***reînvățăm un meșteșug*** – ***a ciopli, a coase, a împleti, a modela lutul etc***. Orice făurire – cum de-am uitat acest cuvânt în avalanșa de *device*-uri *smart* și *aplicații STEM*? – nu înseamnă doar a lăsa urme reale în lumea reală (după atâtea urme de *scroll* și *swipe* – siaje pierdute pe luciul Rețelei), ci mai ales a reafirma, prin propria muncă, că lumea reală are sens, are rost și în general e foarte bună – și că tu ești parte din ea. Nimic mai liniștitor și mai împlinitor.

Până la urmă, toate ancorele sugerate aici au în centru o idee dezarmant de simplă – anume că lumea este și trebuie să ne rămână exterioară. Ceea ce e înfiorător și derutant la Rețea este modul în care ea șterge conturul fin dintre interior și exterior, dintre mine și lume. Rețeaua *de-conturează*, și cum orice contur este o limită, un zid și o ocrotire, prin ștergerea lui orice invazie devine inevitabilă. În Rețea, „exteriorul” e înlocuit de un bestiar de interioare (al tău și al altora) care dau năvală, o cotropire de oglindiri instantanee, adică – după cum o formulează Mihnea Măruță – de *fantome*. Nimeni nu poate fi fericit în rețea din acest motiv simplu: nu poți îmbrățișa (adică aduce aproape și înăuntru) decât ceea ce se află mai întâi în afara ta. Nu poți îmbrățișa fantome, pentru că ele nu sunt nici aproape, nici departe. Ele pur și simplu „se arată” într-un fel de *aici* lipsit de aproape și departe, de sus și de jos. Adică un *nicăieri*.

Există un faimos episod arhetipal pe care îl putem pune în contrast cu cele de mai sus: lupta lui Iacob cu Îngerul. E de ajuns să subliniem aici că lupta corp la corp dintre cei doi are loc în lumea reală și că Îngerul, deși imaterial, este capabil de a răni fizic (Iacob câștigă „la puncte”, dar pleacă șchiopătând, cu încheietura șoldului vătămată și amorțită). La finalul luptei, prin durere și efort, Iacob redobândește, ca pas spre desăvârșire, „condiția sa fizică”. Doar după aceea este apt de a primi extraordinarul premiu al acestei întâlniri. Și ce primește Iacob în schimbul încleștării sale *corp la corp* cu Îngerul? Exact opusul confruntării noastre zilnice cu fantomele din Rețea – nimic mai puțin decât un nou Nume, adică o reafirmare întărită, o *reconturare, iar nu o deconturare* a identității sale.

… Astăzi, perceperea lumii ca exterioară e singura care ne dă posibilitatea întâlnirii-îmbrățișare-încleștare cu îngerii. Dar dacă lumea nu-mi este mai întâi exterioară, cu alte

cuvinte dacă nu există nimic în afara mea, atunci eu nu am un înăuntru și nu mă pot numi decât *fantomă*. Doar dacă lumea îmi este mai întâi în afară, o pot aduce aproape prin îmbrățișare și o pot iubi și mă pot împăca în cele din urmă cu ea. Iar această întâlnire vie a mea cu lumea nu se poate petrece decât într-un LOC.

Iar aceasta este, cred, cea de-a doua ancoră.

#2. LOCUL

Dacă mai aruncăm o privire către urmele rămase pe ringul de luptă dintre Iacob și Înger, mai descoperim fără prea mult efort un indiciu interesant. Am văzut că Iacob primește binecuvântarea doar după ce identitatea i se *reconturează*. Dar textul scripturistic nu se rezumă doar la acest fapt – fără îndoială, cel mai important –, ci insistă și pe anumit detaliu: binecuvântarea nu se petrece într-un *oriunde*, ci *„chiar acolo”*[7]. Iacob, cel care poartă acum noul nume de Israel, numește la rândul lui locul – până atunci anonim – cu numele Penuel/Peniel, marcă a minunatului eveniment. Ceea ce era până atunci un spațiu anonim, o fâșie oarecare de geografie se conturează ca *loc* – sursă de sens și prilej de întâlnire…

După corp, cred că cel mai prețios lucru pe care Rețeaua ni-l ascunde e conștiința faptului că suntem *ființe ale locuirii*, ființe care – oriunde ne întâlnim cu lumea, o *personal*izăm și ne-o facem familiară. Abia de curând la scara istoriei, de câteva secole încoace (poate de la Newton, sau poate mai de departe, de la Giotto și a lui explozivă perspectivă liniară), ne-am obișnuit să vedem spațiul în termeni impersonali și non-spirituali: astăzi e o certitudine pentru noi faptul că existăm într-un univers spațial *anonim* pe care nu îl modificăm afectiv, în care doar ne deplasăm „din punctul A în punctul B” și care în esență nu ne implică, ci doar ne conține. Un spațiu care nu ne spune nimic dincolo de ce se vede – spațiul inert, opac, strict funcțional pe care azi îl resimțim cel mai acut pe autostradă, în aeroport, în mall sau în hoteluri.

Deși e plăsmuit mai mult din fluxuri de date și de trafic, din biți și pixeli & din cifre și puncte, decât din linii geometrice elegante și coordonate *oX-oY*, și „spațiul” Rețelei poartă stigmatul anonimității[8]. Mai mult, însă, e o anonimitate care vrea să ne devină atât de familiară, încât să ne simțim oriunde „acasă”. Sunt deja mulți ani de când, trecând în graba unei zile ploioase printr-un oraș străin, am văzut în vitrina unui furnizor de date mobile o reclamă cu un slogan sec: ***„home is where wifi is”***. Nimic mai clar – suntem cetățeni globali, astfel că orice dor de casă se rezolvă cu un singur clic. Cine are nevoie de *înrădăcinare*, când are la îndemână *conectarea*?

Așa cum Rețeaua pare să creeze legături între oameni adâncindu-și utilizatorii în singurătate, tot astfel „spațiul” ei pare să memoreze cantități imense de date, menținând

o iluzie a nemuririi[9], dar instaurând în mod fatal uitarea de sine. În rețea, iluzia comunicării este împletită strâns cu iluzia memoriei. Spațiul anonim instituie uitarea ca „mod de a fi”[10]. Dacă lumea ar fi o plasă, spațiile ar fi golurile (prin care totul se scurge), iar locurile ar fi nodurile – întâlnirea strânsă dintre sfori, adică ceea ce dă sens și trăinicie plasei.

Iar în definitiv, ceea ce deosebește *locul* de *spațiu* este capacitatea de a recepta amintiri, e posibilitatea locului de a primi și purta *urme*. Iar urmele sunt întotdeauna urmele *a ceva* – urmele unei întâlniri, ale unei experiențe – fie că e vorba de o încleștare miraculoasă cu un înger ori de truda cuminte a bunicilor muncind pământul.

Locul înseamnă prezență înrădăcinată și nu e de mirare că locul și corpul ne sunt răpite *împreună* de către Rețea. Precum corpul, locul înseamnă limitare. Nu există loc infinit, fără capăt și fără hotare[11] – pot numi loc doar ce-am cuprins cu corpul, ce am atins, ce am trăit efectiv, deci afectiv. *Loc* este doar acea bucată de lume pe care am *conturat*-o prin prezența mea. Iar numele cel bun acestei conturări este „acasă”.

Oricâte îmbunătățiri ar primi și oricât de personalizată ar deveni, Rețeaua va rămâne complet indiferentă cu privire la unde trăiești; pentru ea „*home-is-where-wi-fi-is*”. Adică trăiești doar printr-o cascadă de conectări, trăiești doar prin transferul tău mereu în altă parte decât ești cu trupul. Spațiul anonim al Rețelei dezlănțuie și dezlimitează până la disoluție. Doar locul te poate aduna, în sensul cel mai propriu te poate *„readuce la un loc*”. Prin „natura ei” necorporală și nelocală – Rețeaua nu ne poate deveni vreodată cu adevărat acasă, dar cu certitudine ne poate ține departe de un *acasă* al nostru.

Ce ar fi, deci, de făcut în privința asta? Să ne alcătuim un loc al nostru în care să fim cât mai prezenți, pe care să îl facem centrul lumii noastre. Iar cu cât vom depune mai multă prezență în acel loc – precum Iacob sau bunicii – cu atât Rețeaua cea fără de centru ne va părea mai străină. Anonimitatea ei agresivă și descărcările hormonale rapide pe baza cărora funcționează *vor face loc* acumulărilor lente și statornice ale lui Acasă.

Spațiul în care doar existăm să îl transformăm într-un loc, adică într-un nucleu de permanență, prezență și sens în care să viețuim. Înrădăcinează-te în propriul tău *acasă*, alcătuiește-ți locul – adică acel „spațiu” care îți vei lăsa urmele și care îți va da, în schimb, un nume nou, o putere nouă și un contur nou – conturul unei insule mici, dar stabile în nepacificul oceanul digital. Până la urmă, cine poate „salva lumea”, sau măcar echilibra puțin, fără a se statornici în ea?

Acum mai trebuie spus că, deși această ancoră numită Acasă se poate contura oriunde (*oriunde* poți să-ți faci un loc al tău) – e mult mai ușor dacă Acasă ar include și câteva palme de pământ. E greu de perceput pentru modernii care văd în pământ doar resurse, chimie, microbi și ecofantasme că pământul este marele receptacol și purtătorul tuturor urmelor noastre, că este mediul suprem al înrădăcinării – de legume, de arbori și de

oameni. *„Privește cerul”* s-a scris pe ziduri cu graffiti doar acolo unde pământul a fost asfixiat de asfalt și beton…

Chiar mai limpede decât în episodul cu Iacob, sensul ultim – sau mai bine zis, sensul *prim* – al *locului* se întrevede din scena premergătoare izgonirii lui Adam și a Evei din Rai. Ne amintim că imediat după căderea în capcana șarpelui, după ce li se deschid ochii și își cos în grabă frunze de smochin pentru a se acoperi, Adam și Eva se ascund de Dumnezeu. Dumnezeu despre care textul Scripturii ne spune sublim că *„umbla prin rai, în răcoarea serii”* – adică era pe deplin Prezent, pe deplin Acasă – acolo unde toate erau la locul lor, cu excepția unuia. Și-l cheamă Dumnezeu pe Adam – cel ce-i din pământ făcut – cu aceste cuvinte: *unde ești, Adame*?… Se accentuează adesea că izgonirea din Rai începe cu mândria/neascultarea/necredința, dar ne scapă din vedere că se continuă imediat cu de-localizarea, cu nemaiaparținerea nici de loc, nici de sine. Fiindcă acest *unde ești* – se traduce lesne în română cu mai adâncul *unde te afli?* Adică unde te găsești, unde nu ești pierdut, unde ești mai deplin cu tine, unde nu-ești-nicăieri (iar Nicăieri e unul dintre numele Rețelei). *Unde ești*, adică – în sensul cel mai profund – *cine ești*?[12]

A.J. Conyers spune că *„Locul ne leagă mereu de pământ, de glie, de țărâna din care ne tragem, de creația cea bună care nu este creația noastră, ci este făcută de Celălalt. ‘Locul’ ne smerește, dar ne și face să ne gândim la posibilitățile reale, mai degrabă decât la realitățile posibile”*[13]. Pământul e marele depozitar al memoriei și punctul de sprijin înaintea oricărui salt și oricărei înălțări. O știau, fără teorie, urmașii lui Adam cel-din-pământ: bunica și bunicul muncind pământul – adică lăsând urme, an de an, în același loc. Și stând ei în loc, locul se va fi mutat în ei: de la istoria cea mai mică, a firului de iarbă și a bobului de grâu, la istoria cea mare, a stejarilor și strămoșilor. Și îmi vine a crede că tot prin intermediul pământului s-a mutat în ei și ceva de dincolo de istorie: *urma*, *amintirea* Locului și a serii celei răcoroase.

Undeva, între urma nevăzută a aripii de înger și brazda văzută scrijelită de bunici cu mâini și frunți brăzdate, poate ne vom găsi și noi Locul potrivit, locul urmelor noastre.

Am spus mai sus că locul e nod, adică prilej de (re)întâlnire. Asta ne aduce aproape de a treia ancoră:

#3. SEMENII

Imaginea aceasta este atât de răspândită în cultura noastră încât s-a banalizat și a devenit insesizabilă: un model cu un chip inexpresiv, imprimat pe coperta unei reviste sau deplasându-se mecanic și indiferent pe *catwalk* la evenimentele de modă. Chipul acesta vid și fad, pe care nu răsar nici surâsuri, nici lacrimi, poate fi una dintre imaginile

cele mai marcante ale lumii noastre. Un chip al neutralității, pentru că ceea ce vedem în el e anatomie pură, fără vreo referință la statutul de persoană al celui ori celei care îl poartă. Și un chip al absenței: orice semn biografic este evacuat, trăsăturile au devenit o mască; nu o mască aplicată din afară, ci una care se ivește de dinăuntru. O *arătare*. Poate e chiar primul semn, primul lăstar care iese la suprafață din imensul mărăcine subteran al depresiei și anxietății. Acest *facies* îl regăsim azi peste tot – în reclame, în spectacolele de dans contemporan și mai cu seamă *la noi*, atunci când ne lăsăm absorbiți de hipnoza ecranelor (și e tare straniu că fețele din ecran sunt exact opusul acestui chip măturit – sunt hiper-expresive și hiper-regizate – ca și cum două extreme centrifuge ar putea ajunge vreodată în echilibru).

Privirea din acest chip e ștearsă și goală, îți lasă impresia că vine dintr-un tărâm situat între viață și moarte, unde viața încă nu s-a epuizat și unde moartea încă nu s-a instaurat. E o privire care nu vede, ci mai degrabă scanează, o privire goală care nu se mai oferă lumii; și e de remarcat că sofisticatul Apple Vision Pro (lansat recent și demontat de Măruță aici) pare a se altoi exact pe această privire obturată și pe acest refuz al lumii reale.

Spațiul gol și anonim e traversat azi de priviri goale și anonime, care nu cheamă pe nimeni. Râuri secate care nu se varsă în nici o mare, aceste priviri nu se împlinesc în nici o întâlnire. Sunt privirile unor însinguraţi…

Sarcasmul este că unul dintre sloganurile cele mai impunătoare ale Rețelei este „conectarea” cu ceilalți. În clipul de promovare a susnumitului Apple Vision Pro, produsul este prezentat ca fiind nimic mai puțin decât *„un mod puternic de a-ți retrăi amintirile, un nou și profund mod de a fi împreună”*. *„Capture and Share the World’s Moments*” ne invită Instagram-ul. *„More together”* propunea sec Facebook acum câțiva ani (înainte de a deveni Meta și a adopta un slogan debil, dar tot cu accent pe comunitate: *„Meta, metamates, me”*).

Cu câteva decenii bune înainte de toate aceste sloganuri triumfale, William Gibson anticipa că cyberspațiul este o *„halucinație consensuală„*. Că există un ceva „consensual” în Rețea nu poate nimeni să conteste, dar de ce s-ar numi putea numi aceasta „halucinație”? De ce suma interacțiunilor noastre în Rețea poate fi văzută ca fiind o tulburare, ca o iluzie? Probabil că răspunsul stă tocmai în ceea ce Rețeaua nu poate conține. Pentru ca un *împreună* să se petreacă de-adevăratelea, e nevoie de o *prezență* reciprocă. Or, cred că prezența nu se poate manifesta deplin decât prin cele două *conturări*, prin cele două ancore despre care am vorbit deja – corpurile și locurile. În Rețea, conectarea se face fără corpuri și fără loc, adică fără chip și fără prezență – prilej ca interacțiunile noastre virtuale să fie de fapt niște reuniuni de fantome.

Sunt prezent în mine prin propriul corp, și mă fac prezent lumii locuind un loc. Dar am nevoie și de măcar un *celălalt* prin a cărui prezență reală să mă conturez și al cărui

contur să devin. Nimeni nu devine prezent de unul singur, nu există „auto-prezență”. *„Mă simt pe mine însumi numai grație celuilalt. Celălalt este cel care mă oferă mie însumi*” scrie filosoful francez Jean-Louis Chrétien[14]. Spuneam că locul este nod – este plăsmuit de relație: deplin *împreună* putem fi doar în conturul unui *aici.*[15]

Aceasta cred că este cea de-a treia ancoră: în contra filosofiei că „infernul e ceilalți”, în contra tuturor psihoterapeuților care te absolvă de orice vină și responsabilitate, în răspăr cu toți coach-ii care îți susură în ureche minciuna că „vei reuși de unul singur”, în ciuda tuturor vracilor motivaționali emanând contracost vibrații și *mindfullness* care îți recită mantra că „nimeni și nimic pe lumea asta nu e mai important decât Tine”, trebuie să căutăm cu mai mult curaj întâlnirea-împlinirea în comunitate. Mă fac prezent și îi fac pe semenii mei prezenți doar întru convivialitate: prin masa pe care nu doar o servim, ci o și pregătim împreună; pe terenul pe care batem mingea amical; muncind fizic cot la cot, sporovăind, cântând și spunându-ne bancuri; plimbându-ne prin pădure sau urcând cărări de munte; prin întrajutorarea cuiva din parohie aflat la ananghie, prin lecții deschise, prin cenacluri și tot așa mai departe (și mai departe de Rețea).

Nu ar trebui să uităm că întâlnirea înseamnă mereu o împărțire a ceva – bem câte o cafea, mâncăm împreună, ne împărtășim gândurile, ne expunem cunoștințele, ne vărsăm ofurile ori ne divulgăm secretele; sau măcar împărțim timpul, privirile și aerul pe care-l respirăm. Acesta este adevăratul „Share” pe care Rețeaua ni-l răpește, simulându-l. Ceea nu putem în Rețea, ne-a fost dintotdeauna la îndemână în lumea reală – posibilitatea darului, a împărțirii și împărtășirii. Acesta este cred, singurul mod de a reînvăța temeinic că nu suntem născuți să fim buricul-pământului (iar imaginea unui pământ spuzit de burice e cam respingătoare, bănuiesc că aici suntem toți de acord). În schimb, suntem chemați să dăm și să primim; să ne vedem ca fiind *părți* dintr-un tot coerent, nu tentacule ale aceluiași monstru pe care îl numim lume, de teama căruia ne refugiem speriați în Rețea. Căci e sigur că nimeni, la nici o slujbă din biserică, în jurul nici unui foc, la nici un concert de muzică bună – nu a purtat vreodată stigmatul acelui chip inexpresiv, vid și însingurat.

… Iar inima acestei vieți comunitare concentrice, alcătuite din rude, vecini, colegi și cunoștințe, sunt prietenii apropiați. Nu-i deloc întâmplătoare nuanța spațială a cuvântului „apropiat” când stă pe lângă cuvântul „prieten”. În Rețea, toți îmi sunt la fel de departe („la un clic distanță”, adică, propriu-zis, nicăieri). Prietenii apropiați, însă, sunt cei de care *mă apropii, făcându-mi-i apropiați*, aducându-i din spațiul impersonal în conturul propriei mele existențe. Prietenii mei sunt ancorele mele, cei cu care *mă adun la un loc*. Prietenii mei, în care locuiesc, și care locuiesc în mine. Prietenii mei, toți diferiți de mine, dar cu care în multe mă asemăn. Prietenii mei, de la care învăț să nu mă văd doar prin ochii mei. Prietenii mei – alături de care sunt, nu simulez că sunt. Prietenii mei care – dându-mi voie să le fiu prieten, să îi chem pe nume și să le spun Tu[16] – îmi aduc aminte că întrebarea *unde ești?* care a răsunat atunci în Rai înseamnă: *unde te lași*

întâlnit?

În aproape mă las întâlnit, de către aproapele mă las întâlnit. Cu cât vom fi mai strânși în prietenii trainice, cu atât ni se va arăta mai deplin faptul că nimeni, absolut nimeni nu se salvează de unul singur. Iar dacă prietenia înseamnă literalmente *con-strângere*, atunci insulele noastre mărunte se vor coagula în mici continente, iar acestea vor fi de-acum greu de cucerit de tsunami-urile halucinogene ale oceanului nepacific.

*

La finalul acestor gânduri, în loc de alte concluzii, poate ar trebui doar să mai subliniez încă o dată că *semenii*, *locul* și *corpul* sunt realități profund interdependente. Nu există *corp* fără un loc, iar întâlnirea cu *semenii* nu se poate produce în lipsa primelor două. Prin urmare, chiar dacă toate ne cer timp, efort și atenție, e esențial ca aceste trei ancorări să fie îndeplinite împreună… Ca să nu ne lăsăm înecați de marele ocean poluat, ca să ne redăm pe noi nouă înșine. Și în cele din urmă, ca să vedem

ce pierdere, ce trist și nebun pariu

e să dăm lumea aceasta, a cărui nume e *lumen*–- adică lumină,

să dăm lumea aceasta cu prieteni în trup, cu locuri, cu îngeri,

cu arbori, cu urme și cu bunici,

pentru o învălmășeală orbitoare de fantome.

NOTE

1. Poate imaginea deșertului ar mai avea o putere de sugestie similară. ↑
2. Cititorii răbdători pot accesa o mică pledoarie împotriva acestei idei aici – https://convergente.ro/poate-cea-mai-periculoasa-idee- despre-tehnologie/ ↑
3. N. G. Dávila, *Marginalii la un text implicit,* trad. loan Milea, editura Limes, 2020, p. 156 ↑
4. Günther Anders, *Obsolescența omului…, vol. I*, TACT, 2013, p. 69 . Remarcabil că aceste gânduri „profetice” lui Anders au fost publicate în anul 1956, când nici Kurzweil, nici Brooks, transumaniștii celebri citați mai jos, nu ajunseseră la vârsta școlarizării. ↑
5. Mihnea Măruță, *Identitatea virtuală*, Humanitas, 2023, p. 88 ↑
6. Rodney Brooks, director al MIT Artificial Intelligence Laboratory: *„Fifty years from*

now, our technological infrastructure and our bodies may be indistinguishable, in that they'll be the same sorts of process" (în *Making Living Systems,* in **Science at the Edge,** ed. John Brockman, Weidenfeld & Nicolson, London, 2003, p. 176). Ray Kurzweil: our „version 1.0 biological bodies" are *frail and subject to a myriad of failure modes, not to mention the cumbersome maintenance rituals they require"* [_] *Kurzweil's mentor at MIT, Marvin Minsky has called the body 'a bloody mess of organic matter'* – în Doug Hill, *Not So Fast. Thinking Twice about Technology,* The University of Georgia Press, 2019, p. 128 ↑

7. Facerea 32, 29. M-am folosit de traducerea Scripturii în versiunea Înaltului Bartolomeu Anania. ↑

8. Cineva mai înclinat spre lugubru ar specula că duhurile rele care altă dată bântuiau mlaștinile și casele părăsite, izgonite de reorganizarea europeană a spațiului în linii drepte și ordonate, și-au găsit sălașul prin Rețea – iar pentru a le ține deoparte, AdBlocker-ul e probabil inutil. ↑

9. Vezi capitolul 5 din *Identitatea virtuală*. ↑

10. Scriu „mod de a fi" cu rezerve; e discutabil în ce măsură cel ce (se) uită mai *este*. ↑

11. Există doar „spatial computing", nu „local computing". Locală e doar viețuirea – contradicția cea mai derutantă a „spatial computing"-ului fiind aceea că, fiind pe deplin globală, pare să vrea să emuleze în același timp și caracteristicile localului. ↑

12. Mihnea Măruță: *„Mă extind în mediul virtual pentru că îmi lipsește starea de deplinătate a ființei"* (*Identitatea virtuală*, p. 109). Rețeaua este „paradisul" în care nu se mai aude nicăieri întrebarea „unde ești?" (=„cine ești?") ↑

13. A. J. Conyers, *The listening heart: Vocation and the Crisis of Modern Culture*, citat în Jacob Schatzer, *Transhumanism and the Image of God…*, IVP Academic, 2019, p. 131 ↑

14. în John P. Manoussakis – *Dumnezeu după metafizică. O teologie estetică,* Ratio et Revelatio, trad. Cristian Vechiu, 2018, p. 178 ↑

15. a întâlni – 1. a se încrucișa în drum cu cineva, **a da în cale** cu cineva; 2. a întâmpina; 3. a ajunge ***în același loc*** cu cineva. Vezi Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române*, Alcor, 2008, p. 456 (subl. mele) ↑

16. Trăinicia prieteniei înseamnă în mod ultim punerea ei în orizontul morții. Așa că ei, prietenii mei, sunt și cei alături de care nădejdea că ne vom reîntâlni Dincolo e mai mare decât certitudinea sumbră că unii dintre noi vor fi îngropați pe ceilalți. ↑

Imagine: Pixabay